

GIÁO DỤC KỸ NĂNG SỐNG THÔNG QUA VIỆC TỔ CHỨC CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY HỌC TOÁN CHO HỌC SINH TIỂU HỌC

NGUYỄN THỊ PHƯƠNG NHUNG*

Ngày nhận bài: 15/10/2016; ngày sửa chữa: 21/10/2016; ngày duyệt đăng: 31/10/2016.

Abstract: Life skills education is necessary to improve education quality and help students adapt to challenges in daily lives, in which Mathematics teaching activities play an important role in forming these skills. The article mentions life skills education through Mathematics teaching activities for students at primary school and proposes solutions to promote the confidence and independence of students and teach them how to protect themselves, overcome difficulties and prove their abilities in learning and living in all circumstances.

Keywords: Life skills, Mathematics teaching, primary school.

1. Nghị quyết số 29-NQ/TW về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo (GD-ĐT) trong phần “mục tiêu cụ thể” đã chỉ rõ: “Đối với giáo dục (GD) phổ thông, tập trung phát triển trí tuệ, thể chất, hình thành phẩm chất, năng lực công dân, phát hiện và bồi dưỡng năng khiếu, định hướng nghề nghiệp cho học sinh (HS). Nâng cao chất lượng GD toàn diện, chú trọng GD lí tưởng, truyền thống, đạo đức, lối sống, ngoại ngữ, tin học, năng lực và kỹ năng (KN) thực hành, vận dụng kiến thức vào thực tiễn. Phát triển khả năng sáng tạo, tự học, khuyến khích học tập suốt đời”.

Thế kỉ XXI thế giới đang chuyển mình trong GD, tốc độ phát triển tri thức nhân loại ngày càng tăng. Trong bối cảnh mới của quốc tế và trong nước, với những đổi thay to lớn trong đời sống KT-XH, hơn bao giờ hết, chất lượng của GD-ĐT trở thành vấn đề sống còn, quyết định sự thành bại của một quốc gia trong điều kiện hội nhập với kinh tế thế giới. Giáo viên (GV), HS trong thời đại hội nhập và toàn cầu hoá đang chịu nhiều sức ép và thách thức lớn mang tính thời đại, đòi hỏi phải thay đổi cách tiếp cận từ tiếp cận nội dung sang tiếp cận năng lực để sản phẩm của đào tạo phải mang tính ứng dụng cao.

GD phổ thông có một vị trí và tầm quan trọng hết sức to lớn đối với ngành GD nói riêng và đối với nền kinh tế quốc dân nói chung, đặc biệt trong giai đoạn tới với những biến động mạnh mẽ của khoa học, kỹ thuật và công nghệ. GD phổ thông đóng một vai trò và nhiệm vụ lớn lao là tạo ra được một lớp người năng động, sáng tạo nhằm đáp ứng yêu cầu phát triển của đất nước và hội nhập quốc tế.

Định hướng của GD-ĐT theo 4 trụ cột chính: học để biết, học để làm, học để tự khẳng định mình, học để chung sống đã góp phần to lớn trong việc tiếp

cận kỹ năng sống (KNS). Chính vì vậy, GD KNS cho người học đang trở thành một nhiệm vụ quan trọng đối với GD. GD phải mang lại cho mọi người không chỉ kiến thức mà cả KNS để sống trong xã hội dựa vào năng lực.

Để thực hiện tốt nhiệm vụ này phải bắt đầu từ tiểu học, vì đây là cấp học đầu tiên đặt nền móng cho hệ thống GD quốc dân, có vai trò cho việc đào tạo nguồn lực sau này. Cùng với môn Tiếng Việt, môn Toán chiếm vị trí hết sức quan trọng trong quá trình giảng dạy và học tập ở nhà trường tiểu học, có nhiều ứng dụng trong đời sống và rất cần thiết để học tốt các môn học khác; giúp HS nhận biết những mối quan hệ về số lượng và hình dạng không gian của thế giới hiện thực. Bên cạnh đó, môn Toán góp phần quan trọng trong việc rèn luyện phương pháp suy nghĩ, góp phần phát triển trí thông minh, rèn luyện cho HS KN giải quyết vấn đề. Đặc biệt, thông qua việc tổ chức các hoạt động dạy học toán, HS còn lĩnh hội được rất nhiều KNS cần thiết.

2. Một số khái niệm

KN là năng lực hay khả năng của chủ thể thực hiện thuần thục một hay một chuỗi hành động trên cơ sở hiểu biết (kiến thức hoặc kinh nghiệm) nhằm tạo ra kết quả mong đợi.

KNS là KN làm chủ bản thân của mỗi người, khả năng ứng xử phù hợp với người khác, với xã hội và KN ứng phó tích cực trước các tình huống của cuộc sống. KNS trong phạm vi lứa tuổi HS tiểu học thường gắn liền với phạm trù kiến thức, KN và thái độ mà HS được rèn luyện trong quá trình GD.

* Trường Đại học Vinh

GD KNS là hình thành cách sống tích cực trong xã hội hiện đại, là xây dựng những hành vi lành mạnh và thay đổi những hành vi, thói quen tiêu cực trên cơ sở giúp cho người học có cả kiến thức, giá trị, thái độ và các KN thích hợp.

3. Một số biện pháp GD KNS cho HS tiểu học thông qua việc tổ chức các hoạt động dạy học Toán

3.1. Rèn luyện KN làm việc nhóm cho HS thông qua tổ chức các hoạt động ngoại khóa môn Toán. KN làm việc nhóm là khả năng hợp tác, phối hợp giữa các thành viên trong nhóm với nhau để giải quyết một vấn đề nhằm mang lại hiệu quả cao hơn, biết đảm nhận trách nhiệm và có ý thức hoàn thành nhiệm vụ được giao.

Hoạt động ngoại khóa trong nhà trường tiểu học được tổ chức tương đối nhiều nhưng chủ yếu là các hoạt động tìm hiểu về các vấn đề xã hội. Tổ chức ngoại khóa đối với môn *Toán* là một hoạt động hiệu quả và thiết thực nếu biết tổ chức một cách phong phú, phù hợp với lứa tuổi các em. GV cần xác định mục tiêu của giờ ngoại khóa nhằm giúp HS củng cố kiến thức toán đã được học, vận dụng những hiểu biết của mình để giải quyết các bài toán hay trò chơi toán học, tạo cho các em thói quen hợp tác, biết lắng nghe ý kiến của người khác để phát huy hiệu quả làm việc nhóm. Lựa chọn những trường nhóm có năng lực để điều hành, quản lý tốt các thành viên trong nhóm, phát huy hết năng lực của mỗi cá nhân trong nhóm để hoàn thành tốt mọi nhiệm vụ của chương trình ngoại khóa đề ra. GV cần tạo ra những tình huống có vấn đề mà trong bản thân mỗi tình huống đó có nhiều cách xử lý khác nhau để HS có điều kiện tư duy đi đến việc thống nhất ý kiến trong nhóm; là cách chứng tỏ KN làm việc nhóm của HS đã có hiệu quả hay chưa. GV cần có bản kế hoạch chi tiết trước khi tổ chức giờ ngoại khóa. Các GV đảm nhận khối lớp có thể phối hợp với nhau để thống nhất nội dung, hình thức ngoại khóa thích hợp.

Ví dụ: Hoạt động: *Em yêu Toán học*. Thời gian: 1 tiết; Địa điểm: Sân trường; Thành phần tham gia: HS khối 3. Mục tiêu: + Rèn luyện KN tính nhẩm cho HS; + Biết vận dụng kiến thức Toán đã học để hoàn thành các bài tập, các trò chơi có trong buổi ngoại khóa; + GD HS yêu thích môn *Toán*, rèn luyện KN làm việc nhóm, hợp tác trong nhóm, lớp. Hình thức: Tổ chức cho HS của các lớp trong khối thi trả lời các câu hỏi nhanh về toán học, chơi các trò chơi liên quan đến kiến thức Toán lớp 3 đã học.

Như vậy, việc tổ chức cho HS tham gia các tiết ngoại khóa về môn *Toán* là tạo điều kiện để cho các

em rèn luyện KN làm việc nhóm, hình thành KN hợp tác với người khác. Tạo điều kiện cho những HS còn rụt rè tham gia để các em mạnh dạn hơn. HS có thể cùng nhau trao đổi, bàn bạc, phân công nhiệm vụ để kết quả làm việc nhóm được tốt hơn, thể hiện sự phối hợp có tính đoàn kết.

3.2. Rèn luyện KN ra quyết định cho HS thông qua việc tổ chức các tiết luyện tập thực hành môn Toán. KN ra quyết định là khả năng của cá nhân biết quyết định lựa chọn phương án tối ưu để giải quyết vấn đề hay tình huống gặp phải trong cuộc sống một cách kịp thời, hiệu quả.

Việc GD KN ra quyết định nhằm giúp HS có thể lựa chọn được những biện pháp hay nhất, tối ưu nhất trong mỗi tình huống, mỗi bài tập nhất định. Từ đó, HS tự tin ra quyết định, tin tưởng vào khả năng, năng lực của bản thân, tạo điều kiện để HS phát huy khả năng làm việc cá nhân, độc lập, sáng tạo trong mọi trường hợp.

Theo như cách phân bố các tiết học trong sách giáo khoa môn *Toán*, thời lượng thực hành, luyện tập chiếm 50% tổng số thời lượng học môn *Toán*. Việc HS được luyện tập thực hành là điều kiện để các em hình thành các KN. Để GD KNS cho HS đạt hiệu quả, cần tổ chức các hoạt động một cách hợp lí. Bản chất mỗi tiết luyện tập là giúp HS củng cố, vận dụng kiến thức đã học ở bài hình thành kiến thức mới giúp các em rèn luyện KN, kĩ xảo; vì vậy, có thể lồng ghép GD các KNS cho HS một cách thích hợp, đặc biệt là KN ra quyết định. Biện pháp này chủ yếu được tổ chức thông qua hoạt động dạy học trên lớp. Ngoài ra, cũng có một số trường hợp cần tổ chức hoạt động này ở ngoài lớp hay tổ chức dưới dạng ngoại khóa. Ví dụ như đối với các bài thực hành về KN đo lường, có thể cho HS thực hiện ngoài lớp. Bên cạnh đó, để rèn luyện KN ra quyết định cho HS, trong mỗi giờ học, cần linh động giữa việc cho HS làm việc cá nhân, hay làm việc theo nhóm tùy vào mức độ yêu cầu cụ thể của bài luyện tập thực hành. GV cần chú ý tạo môi trường thuận lợi mà ở đó, HS có thể học tập thoải mái, tự tin thực hiện các hoạt động của mình, được tôn trọng, được bày tỏ ý kiến, được nghe và trực tiếp đưa ra quyết định của bản thân, kịp thời tạo hứng thú với môn học hơn, học tập có hiệu quả cao hơn; luôn động viên, khuyến khích giúp đỡ HS để các em tự tin với quyết định của mình. GV cũng cần tạo ra các tình huống có vấn đề để từ đó đòi hỏi HS phải tư duy, suy nghĩ và đưa ra quyết định dứt khoát nhằm chứng tỏ năng lực của bản thân; thường xuyên tổ chức các bài trắc nghiệm, các bài test ngắn gọn, yêu cầu HS phải đưa ra quyết định nhanh chóng trong khoảng thời

gian nhất định, tạo điều kiện cho HS rèn KN ra quyết định. Ví dụ, bài “*Xem đồng hồ*” (Toán 3; tr 14), GV có thể đưa ra các câu hỏi nhằm giúp HS củng cố về biểu tượng thời gian và hiểu biết về thời gian làm các công việc hàng ngày và chỉ định HS lần lượt trả lời, bằng cách GV có thể đưa ra các câu hỏi: 1) Bạn An thức dậy lúc mấy giờ?; 2) Bạn An tới trường lúc mấy giờ?; 3) Bạn An vào học lúc mấy giờ?; 4) Bạn An ăn cơm tối lúc mấy giờ?; 5) Bạn An đi ngủ lúc mấy giờ?

Như vậy, qua bài trên, ta thấy kiến thức KNS đã được lồng ghép trong các hoạt động. Tổ chức cho HS làm việc cá nhân đã giúp các em biết xem đúng thời gian; bên cạnh đó, cung cấp cho HS những kiến thức về thời điểm của các công việc hàng ngày để tạo nên thói quen tốt về giờ giấc cho các em. Ngoài ra, việc nêu đúng thời gian mà đồng hồ chỉ chứng tỏ HS đã biết ra quyết định cho mình trước các câu hỏi. Hoặc, ví dụ bài “*Tiền Việt Nam*” và luyện tập (Toán 3; tr 130) không chỉ đơn thuần là cho HS nhận biết các tờ tiền với các mệnh giá khác nhau, mà việc tổ chức cho HS thực hành mua bán đã bước đầu giúp HS làm quen với việc sử dụng tiền, KN mua bán trong cuộc sống. Tổ chức cho HS mua hàng và bán hàng chính là việc các em tự tạo ra các tình huống có vấn đề đòi hỏi các em phải giải quyết một cách chính xác. Việc HS đưa đúng tờ tiền và trả lại đúng số tiền thừa chứng tỏ các em đã ra quyết định đúng đắn.

3.3. Rèn luyện KN tư duy sáng tạo cho HS thông qua dạy học giải toán có lời văn. Tư duy sáng tạo là phẩm chất trí tuệ quan trọng của con người, có mối quan hệ chặt chẽ với các hoạt động học tập của HS, giúp các em phát triển trí tuệ, hoàn thiện nhân cách toàn diện. KN tư duy sáng tạo là khả năng khám phá và kết nối mối quan hệ giữa các khái niệm, ý tưởng, quan niệm, sự việc và độc lập suy nghĩ.

Thông qua hoạt động dạy học giải toán có lời văn cho HS tiểu học, GV có thể hình thành và rèn luyện cho các em biết tư duy, sáng tạo, phát hiện ra vấn đề theo nhiều hướng khác nhau. Từ đó, giúp HS tìm ra cách giải quyết những vấn đề đó một cách hay nhất, tạo điều kiện cho HS phát triển tư duy sáng tạo với nhiều ý tưởng mới theo các phương thức, cách sắp xếp và tổ chức mới; kích thích tính khám phá, kết nối các mối quan hệ, độc lập suy nghĩ.

Giải toán có lời văn là một nội dung rất quan trọng trong chương trình môn Toán ở tiểu học. Thực chất đây là những bài toán thực tế, nội dung của bài toán được thông qua những câu văn nói về những quan hệ, tương quan và phụ thuộc, có liên quan tới cuộc sống thường xảy ra hàng ngày. Chính vì thế, thông

qua hoạt động dạy học giải toán có lời văn, có thể rèn luyện KN tư duy sáng tạo cho HS.

Dạy học giải toán có lời văn theo quy trình 4 bước của G. Polia: 1) Tìm hiểu nội dung đề bài; 2) Xây dựng kế hoạch giải bài toán; 3) Thực hiện chương trình giải bài toán; 4) Kiểm tra, đánh giá lời giải bài toán. Để rèn luyện KN tư duy sáng tạo đạt hiệu quả, nên tổ chức cho HS làm việc cá nhân. KN tư duy sáng tạo được hình thành chủ yếu thông qua việc GV đưa ra các tình huống yêu cầu HS xử lý một cách hay nhất và sáng tạo nhất. Ví dụ: Một tuần lễ Bình học 5 tiết toán, cả năm học có 175 tiết toán. Hỏi cả năm Bình học bao nhiêu tuần lễ? (Toán 3; tr 168). Đây là một bài toán đơn nhưng bài toán này tích hợp cho HS nhiều nội dung khác nhau. Ngoài việc rèn luyện KN giải toán thì bài toán còn cung cấp cho HS nội dung về thời gian, số lượng tiết học của môn Toán lớp 3. GV yêu cầu HS phân tích bài toán xác định cái đã cho (mỗi tuần lễ Bình học 5 tiết toán, cả năm 175 tiết toán) và yêu cầu của bài toán (cả năm Bình học bao nhiêu tuần lễ?) là cơ hội để HS tìm ra mối liên hệ giữa các điều kiện. Điều này giúp HS phát triển KN tư duy sáng tạo trong quá trình học tập cũng như liên hệ với thực tiễn cuộc sống. Những bài toán về chu vi, diện tích, thể tích ở lớp 4 và bài toán về đọc biểu đồ cũng giúp HS rèn luyện KN tư duy sáng tạo và có ứng dụng thiết thực vào trong cuộc sống.

* * *

GD KNS trong GD là điều tất yếu để nâng cao chất lượng GD-ĐT, giúp người học có thể thích nghi với những thách thức của cuộc sống. GD KNS cho HS tiểu học thông qua tổ chức các hoạt động dạy học môn Toán là một vấn đề vô cùng quan trọng; là cầu nối giúp HS bước vào cuộc sống một cách tự tin, độc lập, dễ dàng vượt qua thử thách của cuộc sống, biết tự bảo vệ chính bản thân mình và phát huy khả năng trong những điều kiện có thể. □

Tài liệu tham khảo

- [1] Nguyễn Thanh Bình (2014). *Giáo trình chuyên đề Giáo dục kỹ năng sống*. NXB Đại học Sư phạm.
- [2] Chu Shiu- Kee (2003). *Understanding, Life skills*. Báo cáo tại hội thảo “Chất lượng giáo dục và kỹ năng sống”.
- [3] Đỗ Đình Hoan (2015). *Toán 1, 2, 3, 4, 5*. NXB Giáo dục Việt Nam.
- [4] Đỗ Trung Hiệu - Đỗ Đình Hoan - Vũ Dương Thụy - Vũ Quốc Chung (2005). *Phương pháp dạy học môn Toán ở tiểu học*. NXB Đại học Sư phạm.
- [5] Polya (2010). *Giải một bài toán như thế nào?* NXB Giáo dục Việt Nam.